

La democràcia entra als ajuntaments dels Països Catalans

El mapa municipal sorgit de les eleccions locals de 1979, les primeres en democràcia després de quaranta anys de dictadura, era ben contundent pel que fa al Principat de Catalunya: trenta-cinc de les quaranta poblacions amb més de 20.000 habitants tenien alcalde d'esquerra. Les localitats petites votaren sobretot CIU.

Quan el dia 3 d'abril de 1979 es van celebrar les primeres eleccions municipals de la democràcia, eren nombrosos els reptes que es plantejaven: el poder municipal, d'una banda, era —i és— el que es trobava més proper als ciutadans, la instància inicial en què es resolien molts dels problemes quotidians del conjunt de la ciutadania. En la darrera etapa del franquisme havien abundat les malvestats comeses per ajuntaments que, sense cap mena de representativitat, s'havien convertit en nius de corrupció i de negocis fàcils comesos per uns governants que gaudien del vistiplau de les autoritats de l'estat i que alhora actuaven de "caps" polítics del municipi: cal recordar que, sovint, durant el franquisme, l'alcalde era al mateix temps el "*jefe local del Movimiento*". I alhora, en molts petits i mitjans municipis, continuava funcionant un caciquisme local perpetuat des de la primera meitat del segle XIX que esdevenia l'instrument de control dels sectors socials hegemònics en cada localitat.

En contrast amb aquesta situació, en els darrers anys del franquisme s'havia desenvolupat progressivament un important moviment veïnal, bàsicament vertebrat per les associacions de veïns, i que, sobretot a les grans ciutats, va centrar la seva funció en reivindicacions ciutadanes de punts ben elementals: des de les qüestions urbanístiques més diverses, fins a la problemàtica sanitària o els dèficits educatius, els fronts de lluita que des de l'inici dels anys setanta van haver d'enfocar aquests moviments eren molts. L'impuls de l'associacionisme veïnal va ser tan intens en ciutats com Barcelona que l'any 1974 es va cons-

tituir la federació barcelonina d'associacions de veïns.

Amb aquesta situació, en l'inici de la transició política els ajuntaments continuaven sense representativitat, però tan bon punt iniciat el procés democratitzador, sobretot a partir de 1977, hi va haver recanvis significatius en molts ajuntaments. Els primers governs de la democràcia, encara sota el control de la Unió de Centre Democràtic, van intentar que els alcaldes fossin més sensibles a les reivindicacions ciutadanes. En aquest moment, a més, la reivindicació s'acompanyava de la festa, i a la majoria de les poblacions catalanes —com en el conjunt de l'estat— es recuperaven, a poc a poc, les festes populars, amb un gran nivell de participació ciutadana.

Les eleccions d'abril de 1979: el triomf de les esquerres. En aquest context, les primeres eleccions municipals de la democràcia es van celebrar just un mes després de les eleccions generals del març de 1979, les quals, a grans trets, van reproduir els resultats de les eleccions de juny de 1977: si en el conjunt de l'estat la victòria havia estat per a la UCD, a Catalunya la primera força política va continuar sent el PSC-PSOE, amb un 29,2% dels vots, seguida en aquesta ocasió per Centristes de Catalunya — UCD (19%), el PSUC (17,1%), que va disminuir lleugerament el nombre de votants respecte de 1977 —any en què va ser la segona força més votada, amb un 18,2% del total de vots—, i CiU (16,1%), mentre que Esquerra Republicana de Catalunya se situava en un modest 4,1% com a cinquena força política, només per sobre de la neo-

FERRAN SENDRA

franquista Alianza Popular (3,6%). En les eleccions municipals s'introduïen, però, unes altres variables, diferents de les generals: en aquest àmbit –petites poblacions on no hi havia els grans partits polítics implantats– començaren a presentar-se candidatures independents i fins i tot, en alguna ocasió, candidatures de l'esquerra radical, que havien estat literalment escombrades en les dues eleccions generals (questes, a desgrat de la seva important presència al carrer durant la transició, havien quedat marginades com a forces extraparlamentàries).

Amb aquests antecedents, el resultat de les eleccions es mostrava clarament contradictori: el PSC va continuar sent la força més votada, amb el 26,7% dels vots, seguit del PSUC, amb el 20,2%; en canvi, les forces amb més alcaldes i regidors foren CiU, que havia obtingut el 18,6% dels vots, però que comptava amb 216 alcaldes i 1.777 regidors, i CC-UCD, que amb el 13,3% disposava de 127 alcaldes i 1.279 regidors. Aquesta

disparitat de comportament s'explica sobretot perquè l'esquerra havia triomfat a bastament a les grans ciutats del país, sobretot a Barcelona i a l'àrea metropolitana, on s'aglomerava la població, mentre que la dreta i el centredreta disposava de la seva força fonamental a la Catalunya interior i al rerepaís, amb una gran multiplicitat de nuclis de població dispersos i petites poblacions.

Certament, si analitzem els resultats electorals en conjunt, destaca, en primer lloc, el triomf de l'esquerra: a Barcelona, en primer lloc, on el nivell de participació va ser força baix –només havia votat el 54,3% del cens electoral–, el PSC i el PSUC sumaren la majoria de vots, de manera que possibilitaven que per primera vegada en la història la ciutat disposés d'un alcalde socialista, en la persona de Narcís Serra. El pacte que va permetre la formació del nou equip de govern presidit per Serra va ser establert pel PSC i el PSUC, i preveia que l'alcaldia anés a parar al cap de la llista

A l'Ajuntament de Barcelona PSC i PSUC aconseguiren la majoria absoluta. Narcís Serra passava a ser el primer alcalde socialista de la ciutat.

és votada. En moltes altres poblacions de Catalunya aquest pacte s'amplià també a CiU i a Esquerra Republicana amb l'objectiu de barrar el pas a candidats progovernamentals vinculats a la UCD. D'aquesta manera, sorgia el que es denominà Pacte de Progrés, que va tenir una vigència de dos anys i va servir perquè les forces inequívocament democràtiques disposessin del control de la majoria de municipis catalans. El resultat dels pactes, una vegada constituïts els nous ajuntaments el 19 d'abril, no oferiria cap mena de dubte: dels quaranta municipis amb més de 20.000 habitants, 20 tenien alcalde socialista, en 14 ajuntaven governaven els comunistes del PSUC, 5 eren sota el control de CiU, i 1 sota el control d'Esquerra Republicana.

L'aspecte més rellevant d'aquesta nova situació política era que la força de l'esquerra residia bàsicament en el cinturó industrial de Barcelona, que esdevenia, així, un autèntic cinturó roig: els socialistes van aconseguir les alcaldies de ciutats com l'Hospitalet de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Esplugues o Terrassa, mentre que el PSUC recuperava força sobretot al Baix Llobregat i s'enduia les alcaldies de ciutats com Badalona, Cornellà, Santa Coloma de Gramenet o Sabadell. A més, el PSC

disposava també de les alcaldies de Girona, Lleida i Tarragona, que passaven així a tenir alcalde socialista. Convergència i Unió, en canvi, aconseguia la majoria en ciutats petites i mitjanes, com Vic, Olot, Tortosa o Igualada. L'única ciutat de més de 20.000 habitants en què governava ERC era Premià de Mar. D'aquesta manera, doncs, les dues terceres parts de la població catalana vivien en municipis que l'any 1979 van quedar sota el control de les esquerres.

La distribució comarcal dels vots.

Evidentment, si es fa una anàlisi electoral per comarques, el resultat seria una mica diferent: a les onze comarques de la demarcació de Barcelona, el comportament va ser força contrastat segons les comarques. Si, d'una banda, les comarques de l'entorn de Barcelona –el Barcelonès, el Baix Llobregat i el Vallès– la victòria dels socialistes i comunistes era indiscutible, no passava el mateix a la resta: a les comarques de l'interior, a Osona, el Berguedà o l'Anoia, els ajuntaments de CiU compartien el poder amb la presència de no poques candidatures d'independents –generalment de dreta i progovernamentals– i d'UCD. En altres comarques, les capitals van elegir majoritàriament ajuntaments socialistes,

com és el cas de Vilafranca del Penedès (Alt Penedès), Manresa (Bages), Vilanova i la Geltrú (Garraf) i Mataró (Maresme), però la majoria dels petits municipis passaven a mans de CiU o de candidatures independents, sovint formades a l'entorn de l'anterior alcalde predemocràtic.

Una situació similar es va produir a la resta de comarques catalanes. A les comarques de la demarcació de Tarragona, la bipolarització entre la capital, controlada pel PSC, i la comarca, sota el control de CiU, de la UCD o d'independents, es va donar sobretot al Tarragonès. Eren socialistes els batlles de Tarragona, Valls, Reus i el Vendrell, mentre que la resta de capitals comarcals –les del Baix Ebre, la Conca de Barberà, el Priorat, la Ribera d'Ebre o la Terra Alta– i nombrosos pobles de la província tenien l'ajuntament de CiU. A les comarques gironines, el PSC va aconseguir el control de la capital al Gironès i al Ripollès, mentre que a l'Alt Empordà, la Garrotxa i la Selva, Figueres, Olot i Santa Coloma de Farners, passaven a ser governades per CiU; la Bisbal d'Empordà –al Baix Empordà– quedava sota el control d'ERC, i Puigcerdà, a la Cerdanya, passava a ser controlat per un ajuntament independent. Tret d'alguna ciutat mitjana, com Blanes o Sant Feliu de Guíxols, que van ser governades pels socialistes, en la gran majoria de les poblacions gironines CiU o llistes independents van guanyar les eleccions. Finalment, a les comarques lleidatanes es va produir una situació força peculiar: mentre que els socialistes només es van emparar de la capital del Segrià, Lleida, els comunistes del PSUC van arribar a ocupar l'Ajuntament de dues capitals comarcals: Balaguer, a la Noguera, i la Seu d'Urgell, a l'Alt Urgell, on va guanyar una agrupació d'electors encapçalada per un comunista. Convergència i Unió era hegemònica a Tremp (Pallars Jussà), Cervera (Segarra), Solsona i Tàrraga (Urgell), a més d'altres poblacions, on compartia l'hegemonia amb candidatures d'independents. A la capital de les Garrigues, les Borges Blanques, la candidatura vencedora estava formada per independents, i a Viella, capital de la Vall d'Aran, el nou

alcalde era d'Unitat Aranesa. En el conjunt de les comarques lleidatanes era on més predominaven els nous ajuntaments formats per independents.

En conjunt, però, hi va haver una clara renovació dels ajuntaments catalans. Però la victòria de l'esquerra a les grans ciutats de Catalunya contrastava amb la situació viscuda per molts ajuntaments de l'interior que, com van escriure ja fa anys Jaume Fabre i Josep M. Huertas, seguien "en mans dels cacics de sempre, canviant només els homes de palla". És molt significatiu que l'any 1989 petites poblacions de Catalunya l'alcalde fos el mateix que havia estat anomenat en l'etapa anterior.

Cares noves i nous reptes municipals.

La renovació municipal va comportar, altrament, l'aparició d'una nova generació de polítics als nous càrrecs municipals que, en uns casos, es van mantenir durant molts anys en els ajuntaments, arran de la popularitat assolida, i que, en altres, van acabar donant el salt a noves responsabilitats. En el primer cas, tot i que també comparteixen aspectes del segon, trobaríem els alcaldes de Girona (Joaquim Nadal) i Lleida (Antoni Siurana), el de Terrassa (Manuel Royes), Sabadell (Antoni Farrés), o el de Vic (Ramon Muntanyà), que s'han mantingut molts anys en el càrrec. En altres casos, dos alcaldes socialistes de primera hora, el de Barcelona i el de Mataró, Narcís Serra i Joan Majó, respectivament, ben aviat van passar a tenir càrrecs de responsabilitat superior quan el 1982 el PSOE va guanyar les eleccions generals: Serra va ser ministre de Defensa, i Majó, ministre d'Indústria. En tots els casos el poder municipal va passar a convertir-se en un planter de polítics de futur: des de Pasqual Maragall –antic funcionari municipal que el 1982 va entrar a l'Ajuntament per substituir Serra a l'alcaldia de Barcelona i actual president de la Generalitat de Catalunya– fins a Josep Montilla, passant per Joan Saura, en les organitzacions d'esquerra, o Josep M. Cullerell, Antoni Comas, Artur Mas o Josep M. Pujals, a Convergència Democràtica de Catalunya, són nombrosos els polítics forjats en la política local que, posteriorment, han passat a

tenir responsabilitats importants en la vida política catalana. En alguna ocasió van ocupar les alcaldies combatents històrics de l'antifranquisme i del moviment obrer, com Pau Nuet, alcalde de Valls (Baix Camp), que havia militat en el POUM i que revalidà l'alcaldia fins a les eleccions de 1991, quan l'abandonà per raons personals.

Tampoc no van faltar, evidentment, els casos peculiars, com el de Primitivo Forastero, a Camarles (Baix Ebre), que va guanyar les eleccions al capdavant de la candidatura del Círculo de Amigos de José Antonio, fins que es presentà sota les sigles de CiU, i que el 2001, acusat de prevaricació, va ser obligat per part de l'Audiència Provincial de Tarragona a deixar el càrrec.

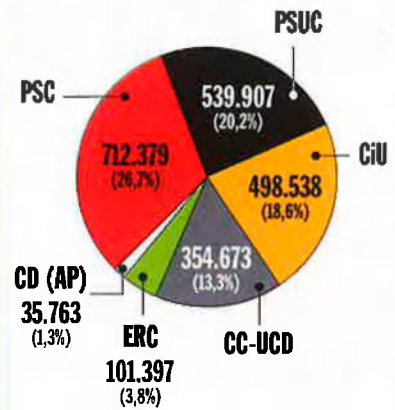
Altrament, els nous ajuntaments van haver d'enfrontar-se amb nous reptes que no sempre eren de fàcil solució: amb unes finances sovint deficitàries, amb els desgavells urbanístics que en moltes grans ciutats van deixar com a herència els ajuntaments franquistes –era prou emblemàtica la caòtica "Barcelona de Porcioles"–, amb nombrosos dèficits de tota mena, amb una corrupció generalitzada... la tasca que calia emprendre era extraordinàriament feixuga. A més, algunes de les urgències inicials eren carregades de simbolisme, com ara el canvi dels noms dels carrers o la catalanització de la vida pública municipal.

Però, vint-i-cinc anys després d'aquestes eleccions, és indubtable que el camí transcorregut ha estat ingent: a desgrat que no hagin desaparegut els problemes –i n'hagin aparegut de nous– i que a vegades hagin saltat a la llum pública casos de corrupció, la transparència en la gestió, la fluïdesa en la relació entre els ciutadans i les autoritats municipals, la millora de la qualitat de vida a la majoria de pobles, viles i ciutats de Catalunya són unes realitats innegables que, en bona mesura, cal atribuir a aquesta democràcia municipal que, ara fa vint-i-cinc anys, va entrar amb força inqüestionable al conjunt dels municipis del nostre país.

Pelai Pagès i Blanch
Universitat de Barcelona

Resultats a Catalunya de les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979

VOTS

ALCALDES

PSC	85	927
PSUC	30	547
CiU	216	1.777
CC-UCD	127	1.279
ERC	28	205
CD (AP)	1	18

A la pàgina del costat, Josep Maria Cullerell, un dels molts polítics que, des de l'àmbit local, va arribar a tenir responsabilitats importants en el Govern català.